

Vroegmoderne tijd

De Portugese prins Hendrik de Zeevaarder (1394-1460) besloot:

- 1 deel te nemen aan de belegering van de islamitische havenstad Ceuta in Afrika.
- 2 te investeren in de ontwikkeling van nieuwe scheepstypen en navigatie-instrumenten, zoals het karveel en het kwadrant.
- 3 een fort te laten bouwen op het Afrikaanse eiland Arguin.

Een bewering:

Deze besluiten van Hendrik de Zeevaarder passen bij één middeleeuwse **en** bij twee zestiende eeuwse ontwikkelingen.

- 3p 6 Ondersteun deze bewering door per besluit aan te geven bij welke ontwikkeling die past.

Twee gegevens over de *Index librorum prohibitorum*, een lijst van door de katholieke kerk verboden boeken omdat ze een gevaar voor het geloof en goed gedrag zouden zijn:

- 1 In 1559 liet paus Paulus IV de *Index* opstellen.
- 2 In 1966 liet paus Paulus VI de *Index* opheffen.

Zowel het opstellen van de *Index* als het opheffen ervan kunnen verklaard worden met een kenmerkend aspect uit die tijd.

- 4p 7 Leg dit voor beide maatregelen uit, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een daarbij passend kenmerkend aspect.

Gebruik bron 3.

De werkwijze van Hadrianus Junius past bij de manier van onderzoek doen die ontstaat in de zestiende eeuw.

- 2p 8 Geef hiervoor twee verschillende argumenten.

Gebruik bron 4.

In 1576 sluiten de Staten-Generaal een overeenkomst met de opstandige provincies Holland en Zeeland. Er wordt beweerd dat het in deze bron beschreven gedrag van de Spaanse soldaten in Antwerpen heeft bijgedragen aan de definitieve ondertekening van deze overeenkomst door alle Nederlandse gewesten.

- 3p **9** Ondersteun deze bewering door:
- zonder bron aan te geven welke overeenkomst in 1576 wordt ondertekend en
 - met de bron uit te leggen dat het gedrag van de soldaten bijdraagt aan het ondertekenen van de overeenkomst door **alle** Nederlandse gewesten.

Gebruik bron 5.

Vázquez start met het schrijven van de kroniek tijdens het Twaalfjarig Bestand.

- 3p **10** Geef aan welk beeld Vázquez van de Nederlanders schetst **en** leg daarmee uit welke boodschap Vázquez op dat moment wil overbrengen.

Aan het einde van de zestiende eeuw kampte het Spaanse leger met een tekort aan rekruten, waarna aan Spaanse soldaten die in de Nederlanden vochten werd gevraagd hun herinneringen op papier te zetten.

Stel: je doet onderzoek naar het gedrag van de Spaanse soldaten tijdens de Nederlandse Opstand en je wilt deze verslagen gebruiken als bron.

- 2p **11** Geef een argument **vóór** de betrouwbaarheid **en** een argument tegen de betrouwbaarheid van juist deze verslagen als bron voor je onderzoek.

In 1581 werd vanuit Rome een aanpassing toegestaan van de regels voor het houden van de katholieke eredienst in Holland, Zeeland en Utrecht. Vóór 1581 mochten katholieke priesters de mis alleen opdragen voor een vast altaar, maar voortaan mochten de priesters ook gebruik maken van een draagbaar altaar.

- 2p 12 Leg uit welk probleem de katholieke kerk in die provincies met dit besluit wilde oplossen.

Gebruik bron 6.

John Locke schrijft over het sociale contract. Hierbij gaat hij uit van:

- 1 het afsluiten van een contract tussen vorst en volk.
- 2 het afwijzen van het *Droit Divin*.

- 4p 13 Leg uit, telkens met een verschillende verwijzing naar de bron:
- welk gevolg het erkennen van een sociaal contract volgens Locke heeft voor de relatie tussen vorst en volk en
 - dat Locke door het aannemen van het sociale contract het bestaan van het *Droit Divin* afwijst.

De volgende gebeurtenissen komen uit het leven van Emmanuel Joseph Sieyès, een Franse revolutionair:

- 1 Als bijdrage aan het publieke debat over de organisatie van de door Lodewijk XVI bijeengeroepen Staten-Generaal publiceerde Sieyès het pamflet: 'Wat is de derde stand?'
- 2 In de tijd van de Restauratie werd Sieyès uit Frankrijk verbannen en vertrok hij naar Brussel.
- 3 Kort nadat Sieyès betrokken was bij de staatsgreep die generaal Napoleon Bonaparte aan de macht had gebracht, werd Sièyes aan de kant gezet.
- 4 Sieyès droeg bij aan de opstelling van de Verklaring van de Rechten van de Mens.
- 5 Sieyès trad toe tot het gematigde revolutionaire bewind dat na de val van Robespierre Frankrijk bestuurde.
- 6 Tijdens het proces tegen 'burger Capet' stemde Sieyès voor de doodstraf.

- 2p 14 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

bron 3

De Nederlandse geleerde Hadrianus Junius schrijft in 1567 aan een bestuurder in Dordrecht over zijn onderzoek naar de geschiedenis van het gewest Holland:

Niet zo lang geleden heb ik de taak van geschiedschrijver op mij genomen en nu ben ik geheel gericht op het verzamelen van materiaal om onze voorraad op te bouwen. Ik heb me namelijk voorgenomen, alvorens iets van de geschiedenis aan te roeren, eerst heel Holland te beschrijven en bij wijze van spreken ook in haar eigen kleuren te schilderen, op basis van geschriften van de klassieke schrijvers, vervolgens ook de steden afzonderlijk, onder welke Dordrecht de eerste plaats inneemt. Ik heb derhalve besloten volgende zomer door Holland te reizen om kennis te nemen van de loop van de grenzen, en van al wat de steden betreffende hun oorsprong in hun archieven herbergen dat kan bijdragen tot onze kennis.

bron 4

Een ooggetuige beschrijft het optreden van Spaanse soldaten in de stad Antwerpen in 1576:

Als het gaat om personen en nationaliteiten, spaarden ze vriend noch vijand, geen Portugees en geen Turk. Als het gaat om beroep of geloofsovertuiging, dan moesten de Jezuïeten¹⁾ net zo goed hun geld afgeven als alle andere religieuze instellingen hun geld en edelmetaal en verder alles van waarde wat zich liet wegdragen. De rijken werden geplunderd om wat ze hadden; de armen werden opgehangen omdat ze niets hadden.

noot 1 Jezuïeten zijn de leden van de Sociëteit van Jezus, een katholieke orde.

bron 5

Alonso Vázquez vecht in dienst van het Spaanse leger tussen 1577 en 1592 in de Nederlanden. Hij schrijft over de Nederlanders in een kroniek:

Aan tafel, bij feestmalen, zijn de mannen en vrouwen zo geplaatst, dat er naast elke vrouw een man zit. Zij zitten dan arm in arm met het gevulde glas in de hand, en drinken en zoenen, zonder eerst de lippen af te drogen en zonder zich te bekommeren dat iemand andermans vrouw kust. Deze tafelkus noemt men 'de Hugenoot'¹⁾. Vele van dergelijke dronken worden er uitgebracht, die men slechts heeft verzonnen om een reden tot drinken te hebben; daarmee verdoen zij vrijwel de hele dag.

noot 1 De naam die in Frankrijk aan de calvinisten werd gegeven.

bron 6

In 1689 publiceert John Locke 'Twee verhandelingen over het staatsbestuur'. Hierin staat:

De reden waarom mensen toetreden tot de samenleving is het behoud van hun eigendom; en het doel waarom zij een wetgevende macht kiezen en bevoegdheid verlenen is dat er wetten gemaakt en regels gesteld zullen worden als wachten en bolwerken voor de eigendommen van alle leden van de samenleving, om de macht te beperken en de heerschappij te matigen van ieder onderdeel en lid van de samenleving. (...) Wanneer de wetgevers dan ook proberen het volk zijn eigendom te ontnemen en dat te vernietigen en het tot slavernij te brengen, onderworpen aan willekeurige macht, brengen zij zichzelf in staat van oorlog met het volk, dat daarop ontslagen is van alle verdere gehoorzaamheid.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.